BASTERIA, 65: 89-92, 2001

Een nieuwe landslak voor Nederland: Paralaoma servilis (Shuttleworth, 1852) (Gastropoda, Pulmonata, Endodontidae)

H. WALLBRINK
Poortenaarlaan 94 , 3431 RJ, Nieuwegein

R.H. DE BRUYNE
A. Moddermanstraat 158, 1063 LW, Amsterdam

& J.C.A. EIKENBOOM
Asmusstraat 7, 3221 BA, Hellevoetsluis

In June 2001, during fieldwork for the 'Atlasproject Nederlandse Mollusken', several living *Paralaoma servilis* (Shuttleworth, 1852) were discovered. This is the first record for the Netherlands. Frequently used synonyms for *P. servilis* are: *Toltecia pusilla* (Lowe, 1831); *Pleuropunctum micropleuros* (J. Paget, 1854) and *Paralaoma caputspinulae* (Reeve, 1852). The snails were found in a natural habitat, on branches and in leaf-litter, in dunes NW of the 'Oostvoornse Meer', in the island of Voorne-Putten, situated south of Rotterdam. A comparison is made with *Punctum pygmaeum* (Draparnaud, 1801) the only Dutch landsnail with somewhat similar features.

Key words: Gastropoda, Pulmonata, Endodontidae, *Paralaoma*, distribution, the Netherlands.

In de maanden juni en juli 2001, werd in opdracht van de provincie Zuid Holland, in samenwerking met EIS-Nederland, en mede in het kader van het 'Atlasproject Nederlandse Mollusken', een inventarisatieproject uitgevoerd in de duingebieden van Zuid Holland. Doel van het project was het lokaliseren van oude vindplaatsen en het opsporen van mogelijke nieuwe populaties van de Nauwe korfslak, *Vertigo angustior* Jeffreys, 1830. Genoemde soort is, net als de Zeggekorfslak, *Vertigo moulinsiana* (Dupuy, 1849), opgenomen in de Habitat-Richtlijn.

Op diverse plaatsen werden waarnemingen verricht en strooisel- en bodemmonsters genomen. In één van de strooiselmonsters, verzameld ten noordwesten van het Oostvoornse Meer, bleek een voor Nederland nieuwe landslak aanwezig te zijn: *Paralaoma servilis* (Shuttleworth, 1852). Tijdens een tweede bezoek werden opnieuw levende exemplaren waargenomen; in totaal werden 22 levende exemplaren verzameld.

De betreffende soort is bekend onder een aantal synoniemen: *Toltecia pusilla* (Lowe, 1831), *Paralaoma caputspinulae* (Reeve, 1852) en *Pleuropunctum micropleuros* (J. Paget, 1854). De oudste naam, *Helix pusilla* Lowe, 1831, is gepreoccupeerd door *Helix pusilla* Vallot, 1801 [*Pyramidula*]. *Helix servilis* en *H. caputspinulae* zijn beide in 1852 gepubliceerd, waarbij de eerste naam de oudste is en dus moet worden gebruikt (R.A. Bank, mondeling). Als Nederlandse naam stellen we voor: **Duintolletje**, naar de biotoop in Nederland en naar de vorm. De soort lijkt op het Rotstolletje *Pyramidula pusilla* (Vallot, 1801), dat niet in Nederland voorkomt, maar wel uit België bekend is.

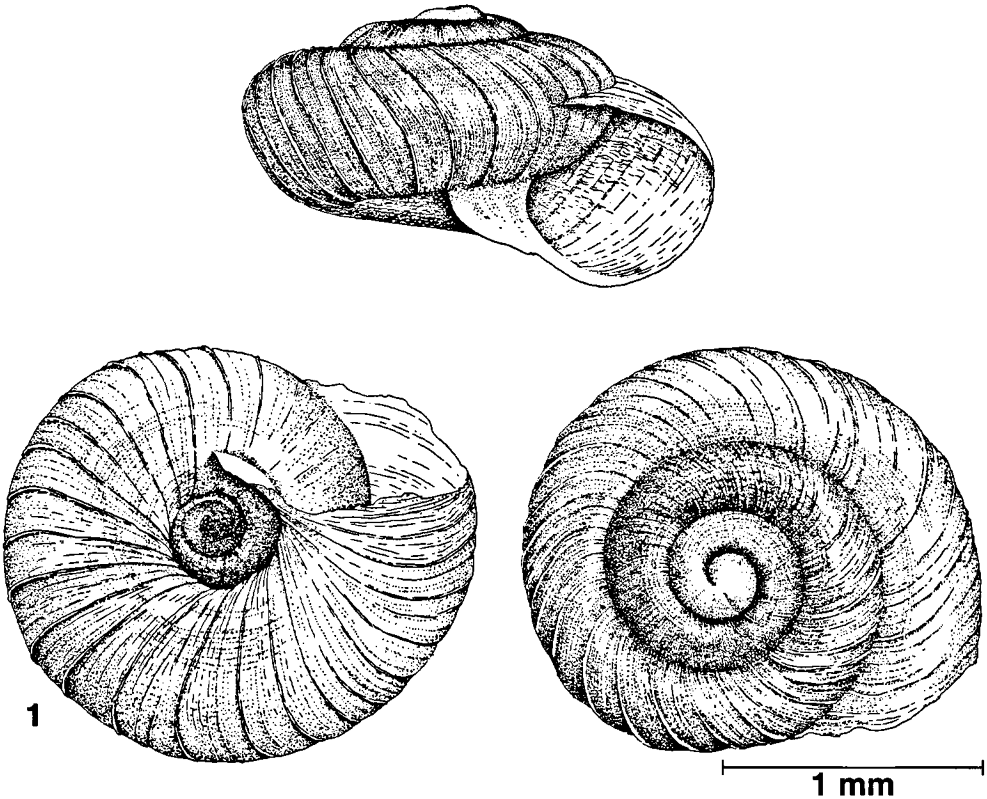

Fig. 1. *Paralaoma servilis* (Shuttleworth, 1852), Zuid Holland, ten noordwesten van het Oostvoornse Meer, 23.vi.2001 (J.C.A. Eikenboom leg. & coll.). J.C.A. Eikenboom del.

Het huisje van *P. servilis* lijkt het meest op dat van het Dwergpuntje, *Punctum pygmaeum* (Draparnaud, 1801). Deze soort blijft echter kleiner, terwijl er duidelijke verschillen zijn in de vorm van de windingen, de kleur en de sculptuur. Met name het voorkomen van spiraalsculptuur op de teleoconch, is kenmerkend voor *P. servilis*.

In de onderstaande tabel worden de verschillen tussen *Punctum pygmaeum* en *Paralaoma servilis* samengevat.

Punctum pygmaeum	*Paralaoma servilis*
- breedte tot 1,5 mm	- breedte tot 2,8 mm
- mat oranjebruin	- glanzend bleek goudbruin
- fijne radiale ribjes, daardoor glanzend	- fijne ribjes, vaak ook grovere lamellen
- geen spiraalsculptuur	- fijne spiraalsculptuur
- laatste winding afgerond, ongekield, geleidelijk toenemend en gevormd als de voorafgaande windingen	- laatse winding aan de periferie soms zwak gekield; enigszins afgeplat, als bij een juveniele *Vallonia*

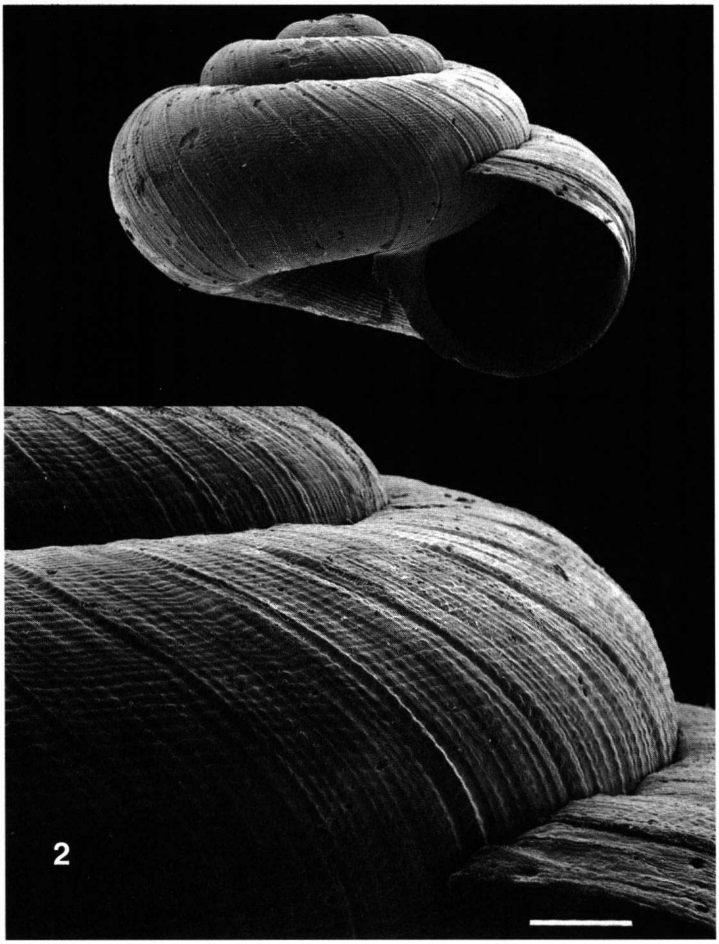

Fig. 2. *Paralaoma servilis* (Shuttleworth, 1852), Zuid Holland, ten noordwesten van het Oostvoornse Meer, 17.vi.2001 (R.H. de Bruyne leg.; coll. Nationaal Natuurhistorisch Museum, Leiden, Mollusca 82619). Schelp in vooraanzicht, met detail van de microsculptuur; maatstreep, 0,1 mm. SEM opnamen, J. Goud (NNM Naturalis).

P. servilis heeft een zeer ruime, wereldwijde verspreiding en kan met recht cosmopoliet worden genoemd. De soort is bekend van alle continenten, uitgezonderd Antarctica. Binnen Europa is de soort vooral bekend uit het Mediterrane gebied. De slak wordt kennelijk door de mens versleept, onder andere met tuinmateriaal, zoals onder meer blijkt uit vondsten in de Jardin des Plantes in Parijs (1996: ongepubliceerde waarneming door Th.E.J. Ripken & R.H. de Bruyne). De laatste decennia werden uit onze omgeving vondsten bekend uit Duitsland (Schmitz, 1999) en Groot Brittannië (Guntrip, 1986). Kerney (1999) vermeldt 20 vindplaatsen en geeft aan dat de soort inmiddels in het zuidelijk deel van Groot Brittannië (Devon en Cornwall) geheel in natuurlijke biotopen is ingeburgerd.

De vindplaats in Nederland bestaat uit een op natuurlijke wijze ontstaan duingebied aan de NW-zijde van het Oostvoornse Meer, gelegen op en tegen de Brielse Gatdam (Amersfoortcoördinaat 062 x 438; UTM ET 7153). Op die plaats is er een gradiënt in de vegetatie van nat naar droog. Vochtig grasland wordt begrensd door riet, met daartussen middelhoog struikgewas, bestaande uit meidoorn, berk en vlierstruiken, overgaand in duindoorn aan de droge kant. *P. servilis* werd hoofdzakelijk gevonden aan de vochtige kant van het terrein, onder dood hout, takjes en in de strooisellaag. De soort is aangetroffen over ten minste 50 meter. De begeleidende molluskenfauna is die van een rijk, beschut gelegen, vochtig duingebied op kalkrijke ondergrond. In de directe omgeving van de vindplaats van *P. servilis*, werden onder andere de volgende soorten mollusken aangetroffen: *Acanthinula aculeata* (Müller, 1774); *Aegopinella nitidula* (Draparnaud, 1805); *Arion ater rufus* (Linnaeus, 1758); *Arion intermedius* Normand, 1852; *Candidula intersecta* (Poiret, 1801); *Carychium minimum* Müller, 1774; *Cochlicopa lubrica* (Müller, 1774); *Cochlicopa* cf. *repentina* Hudec, 1960; *Columella edentula* (Draparnaud, 1805); *Galba truncatula* (Müller, 1774); *Monacha cantiana* (Montagu, 1803); *Nesovitrea hammonis* (Ström, 1765); *Oxychilus alliarius* (Miller, 1822); *Pisidium* spec.; *Punctum pygmaeum* (Draparnaud, 1801); *Pupilla muscorum* (Linnaeus, 1758); *Trichia hispida* (Linnaeus, 1758); *Vallonia costata* (Müller, 1774); *Vallonia pulchella* (Müller, 1774); *Vertigo angustior* Jeffreys, 1830; *Vertigo antivertigo* (Draparnaud, 1801); *Vertigo pygmaea* (Draparnaud, 1801); *Vitrina pellucida pellucida* (Müller, 1774); *Zonitoides nitidus* (Müller, 1774).

In de vegetatie en de molluskenfauna zijn geen aanwijzingen te vinden dat het hier om een onnatuurlijk voorkomen zou gaan. Gezien de nabijheid van enkele druk bezochte, internationaal bekende duikscholen, direct grenzend aan het gebied, kan invoer via bijv. (materiaal van) sportduikers echter niet geheel worden uitgesloten.

DANKWOORD

Met dank aan de heer K. Mostert (Provincie Zuid Holland) voor het verlenen van toestemming tot publikatie van deze onderzoeksgegevens en J. Goud (Naturalis) voor het maken van de SEM opnamen.

LITERATUUR

GITTENBERGER, E., H.P.M.G. MENKHORST & J.G.M. RAVEN, 1980. New data on four European terrestrial gastropoda. – Basteria 44: 11-16.

GUNTRIP, D.W., 1986. *Toltecia pusilla* (Lowe, 1831) living in Britain. – Journal of Conchology 31: 200-201.

KERNEY, M., 1999. Atlas of the Land and Freshwater Molluscs of Britain and Ireland: 1-264. Colchester.

SCHMITZ, G., 1999. *Toltecia pusilla* (Lowe, 1831) (Pulmonata: Endodontidae) erstmals in Deutschland. – Mitteilungen der Deutschen Malakozoologischen Gesellschaft 62/63: 35-39.